L-IRVELL TAL-QASSISIN

Minn Mons. Prof. A. Bonnici

Qalli wieħed spiżjar ħabib tiegħi, qarrej assidwu ta' "Leħen is-Sewwa": "Ftit ilu semmejtilna l-Irvell tal-Qassisin. Ngħid għalija, nismagħhom isemmuħ ħafna drabi; iżda d-dettalji tiegħu ma nafhomx, u naħseb li hawn ħafna nies bħali li jixtiequ jafuhom. Ara tiktbilniex xi artiklu dwar dan is-suġġett." Wegħedtu li nikkuntentah.

Jien kont naf li fuq dak is-soġġett kien kiteb ktieb tajjeb ħafna Dun Filip Callus, qassis li bi spirtu verament nisrani ngħata għat-tagħlim tar-Reliġjon u l-Istorja lit-tfal u ż-żgħażagħ, l-ewwel fis-Seminarju, imbagħd il-iskola sekondarja tal-Gvern. Illum Assistent Head Master fil-Liċeo tal-Marsa.

Għalhekk qbadt il-ktieb tiegħu bl-Ingliż li kien it-teżi tal-Lawrja, u siltt minnu dan l-artiklu tiegħi.

GAMAR TAĦT L-IRMIED

Iċ-ċentralizżazzjoni tas-sitgħa politika kważi għalkollox f'idejn l-Ordni ta' San Gwann ma kienetx tant togħġob lill-Maltin, li riedu jaraw rispettati il-jeddijiet u l-privileġġi tagħhom minn min kien qed jaħkimhom. Iżda, sakemm kien hemm il-periklu ta' ħebb min-naħa tat-Torok, ma kien hemm ebda reazzjoni kbira min-naħa tal-poplu. Imma, meta, fl-aħħar perijodu tal-Ordni f'Malta, dak il-biża spiċċa, il-Maltin bdew ifittxu li ssir riforma favur tagħhom fl-amminstrazzjoni.

Ga fi żmien il-Grammastru Manoel Pinto (1741-73) bdew jidhru xi sinjali ta' ferment fost in-nies, speċjalment meta għoliet il-ħajja u meta l-Granmastru pprova jnaqqas il-privileġġi tal-Isqof u tal-Inkiżitur u ħa taħt idejh il-proprjeta tal-Kulleġġ tal-Ġiżwiti wara li bagħathom il-barra mill-Gżira. Xi elementi russi ssuktaw ixewxu lill-Maltin kontra l-Kavallieri. Għall-aħħar jum tas-sena 1772 meta Pinto kien qed imut, kien hemm imħejjija tixwixa. Din ġiet mikxufa u taret mar-riħ.

Wara Pinto tela' bħala Grammastru Franġisku Ximenes de Texada (1773-75). Dan sab it-Teżor vojt u ma setgħax jagħmel riformi fl-amministrazzjoni, kif kien wiegħed malli tela'. Il-ħobż baqa' għali bħal qabel; iżda billex in-nies ikollha x'tiekol xi ħaġa bi rħies, ordna li ma ssirx kaċċa tal-fniek, sakemm tikber sewwa r-razza tagħhom, imbagħad jistgħu jinqatlu bl-abbundanza. Imma ġara li l-għadd ta' fniek beda jagħmel ħsarat kbar fl-għelieqi b'dannu tal-prodotti. Qamet ġlieda bejn il-Grammastru u s-sidien tal-għelieqi. Wara żmien il-Grammastru kellu jirtira l-editt dwar il-kaċċa.

Il-qamħ kompla jiskarsa, u xi spekulaturi ma naqsux li ħbew il-ħażniet li kellhom biex igibu prezz għola fihom (id-dinja minn dejjem l-istess!). Ximenes issokta jagħmel ekonomija: bagħat il-Professuri barranin mill-Universita' (għax il-Kulleġġ tal-Ġiżwiti kien ġie mibdul minn Pinto f'Universita' tal-Istat); naqqas is-salarji ta' xi uffiċjali u wera xi nuqqas ta' rispett lejn l-Isqof Pellerano u l-kleru. Saħansitra rrapporta lill-Isqof Ruma bħala xewwiexi tal-poplu. Is-sitwazzjoni kienet tant imwegħra, li l-Inkwiżitur Lante qabdu biża li kull ħin kien seta' jqum x'inkwiet u għarraf lis-Santa Sede b'dan kollu. L-Isqof ġie msejjaħ Ruma telaq f'Mejju 1775 u ma kellux ix-xorti jerġa jara l-djoċesi tiegħu, għax miet barra minn Malta

It-tluq tal-Isqof, li kien maħbub mill-poplu u mħares bħala difensur tal-jeddijiet tagħhom, saħħan lin-nies u lill-kleru. Erba' xhur wara sar dak li hu magħruf fl-Istoria ta' Malta "Irvell tal-Qassisin"

TIFKIRA TA' REBĦA BIDU TA' REWIXTA

Kien il-jum tat-8 ta' Settembru, jum li sa mill-1565 kien magħdud bħala jum ta' ferħ nazzjonali, u għadd kbir ta' nies kienu jinżlu 'l Belt minn kull rokna tal-bliet u tar-rħula. Naturalment, dak inhar kulħadd kien jillaxka xi ftit mid-dixxiplina tas-soltu. Ir-ribelli għalhekk għażlu dak il jum għal pjan tagħhom.

Filgħodu kmieni ingħaqdu żewġ gruppi żgħar ta' nies taħt it-tmexxija ta' qassis minn Birkirkara jismu Gejtanu Mannarino. Grupp ta' 13: Dun Mannarino, 7 qassisin u 5 kjerċi irnexxielhom jidħlu fil-Forti Sant' Iermu, billi tqarrqu bil-kapural tal-għassa għax ħajruh imur magħhom ifittxu teżor li kien moħbi fil-Forti.

B'hekk setgħu jidħlu bla oppożizzjoni, iżarmaw lill-għases l-oħra u qabdu priġunier lil Kav. De Guron, il-Maġġur tal-Forti. Fl-istess ħin il-grupp l-ieħor ta' xi ħamsa minn-nies irnexxielhom jiftħu b'imfietaħ foloz il-bieb tal-Kavallier (Sur) ta' S. Gakbu (fejn it-Terminus tal-karrozzi) u huma ukoll qabdu f'idejhom dik il-fortizza. Bi sparatura ta' kanun minn banda u minn oħra r-ribelli taw sinjal li l-pjan kien irnexxa. Niżlet il-bandiera tal-Ordni minn fuq dawk is-swar u telgħet flokha tperper il-bandiera Maltija. Ara kemm ferħu r-ribelli u kem inkeddew il-Kavallieri għal dik il-bidla! Xi Maltin marru biex igħinunom fl-impriża tagħhom.

IL-FOLJA TINQALEB

Iżda il-folja ma dametx ma nqalbet. Il-Grammastru, malli sar jaf bli ġara, sejjaħ il-Kunsill tal-Istat u ħatar lill-Ballijji De Rohan u De Ribas bħala ġenerali biex joħonqu dik ir-rewwixta. Il-Gvernatur tal-Imdina, li nzerta kien il-Belt, ġie ordnat jerġa lura fil-Belt Qadima biex jieħu l-prekawzjonijiet meħtieġa. Iżda hu rrapporta li hemm fuq u mal-irħula kollox kien kwiet.

Il-Grammastru bagħat ukoll lill-'Maestro Scudiero' Sant'Iermu biex jistħarreġ dwar il-għan tar-rewwixta. Ir-ribelli bdew jisparaw fuqu. Għalhekk il-Kunsill talab lil Mons. Gejtanu Grech, Vigarju Generali li kien qed imexxi d-Djoċesi, għax, kif għidna, l-Isqof kien Ruma. Mannarino u sħabu laqgħuh u qalulu x'kien il-għan tagħhom. Il-waqfien tar-rewwixta ġie miftiehem. Iżda malajr ġie miksur. Ir-ribelli jgħidu min-naħa tal-Kavallieri. il-Kavallieri igħidu min-naħa tar-ribelli. Aktarx li r-ribelli qalu l-verita'.

Xi Kavallieri ma' 100 suldat irnexxielhom jiskalaw il-Kavallier ta' S. Gakbu fejn sabu 4 ribelli miġburin f'rokna, li bdew jisparaw fuqhom u ferew għall-mewt lill-Kav. Curio.

Sadattant indaħal il-Promotur Fiskali tal-Kurja, Dun Nerik Scicluna, li ġie mgħarraf bir-rikjesti tar-ribelli, li kienu tlieta: impunita' għalihom, ħarsien tal-privileġġi nazzjonali u roħs fil-prezz tal-qamħ. Dan kien il-għan ewlieni mit-tlieta. Il-Kunsill aċċetta l-ewwel żewġ kondizzjonijiet, imbgħad, it-tielet ukoll, u talab li, bħala rahan, jintbagħtu 12 il-ribelli. Mannarino bagħat 6 biss. Dawn ġew aċċettati mill-Kunsill. Il-Maġġur De Guron u xi Kavallieri oħra ġew meħlusin miċ-ċella tal-ħabs fejn kienu maqfulin bil-wegħda li ma jagħmlu ebda ħsara lir-ribelli. Kien l-akbar żball li dawn għamlu.

Il-Maġġur u Kavallieri l-oħra illiberati rnexxielhom isakkru bil-likuri li kellhom hemm u bl-imbid imħallat miegħu l-melħ lil ħafna mir-ribelli, ħelsu lis-suldati l-oħra miċ-ċelel u kissinkiss

(Ikompli fil-paġna 4)

L-IRVELL TAL-QASSISIN

(Jaqbad mill pagna 3)

attakkaw lill Dun Gusepp Velasti, li kien qed jagħmel il-għassa. Dan spara fuq de Guiron. Il-balla għaddiet mal-parrokka tiegħu. De Guiron sparalu u laqtu għall-mewt. Ir-ribelli stejqru mal-isparar u sparpaljaw ruħhom u ċedew. De Guiron ferah, għax il-prestiġju li kien tilef quddiem sħabu, issa reġa kisbu. X'jimporta li bi ksur ta' wegħda sollenni!

IR-RIBELLI IHALLSUHA QARES

Il-Kavallieri ġibuha li r-ribelli kisru l-ftehim għax żammew l-armi u bagħtu 6 ostaġġi biss, il-Vigarju Generali ddefenda lir-ribelli quddiem il-Grammastru. Dan assigurah li ma kien ser jagħmlilhom xejn. Imma l-Kavallieri riedu joqtluhom. Għalhekk Ximenes ħatar Kummissjoni biex teżamina l-każ u tagħti l-ġudizzju tagħha.

Fl-14 ta' Settembru dehru imdeffsin ġo lasta fit-truf tal-Kavallier l-irjus ta' 3 ribelli li ġew maqtulin bl-ordni tal-Kastellan, mingħajr il-kunsens tal-Kummissarji. Dawn, imbgħad, waħħlu l-ħabs għal għomorhom lill-Mannarino u lill Dun Dimech, u 11-il raġel ieħor fosthom 3 qassisin għall-eżilju. Tlieta oħra ġew dikjarati nnoċenti u meħlusin.

Naħseb li l-ħabib tiegħi u oħrajn miegħu huma kuntenti li semgħu xi dettalji dwar l-Irvell tal-Qassisin. Nirringrazzja lill Dun Filip Callus talli ffrankali li noqgħod nagħmel ħafna riċerki, għax bil-paċenzja kollha għamilhom hu, u nitolbu skuża, jekk forsi ma kontx għal kollox fidil għal dak li kiteb hu. Jekk tiltaqgħu ma xi żball, għidu li hu tiegħi.